

KNÍŽECÍ PIVOVAR

ZDROJ:

www.zanikleobce.cz

Kronika obce Černá v Pošumaví – www.cernavposumavi.cz

Kategorie:	Pivovar, lihovar
Okres:	Český Krumlov
Důvod zániku:	Nespecifikováno
Období zániku:	1945-1950 (rok: 1949)
Současný stav:	Nespecifikováno

WGS-84 souřadnice (GPS)

Šířka N(Y)°	Délka E(X)°	Popis	Vloženo
48.73633	14.11164	GPS Zdeněk Pechar	23.12.2007

Historie a jiné články

Knížecí pivovar [Bohumil Toms 7.11.2006]

Knížecí pivovar založen roku 1569, stavitel Jakub Krčín z Jelčan, v majetku rodu Schwarzenberků. V letech 1879 - 1880 založeny nové sklepy, přidružená výroba ovocných šťáv. Roční výstav kolem 17 000 hl, vařilo se pivo Schwarzbach. Pivovar v roce 1949 zrušen, zachována výroba ovocných šťáv a limonád, koncem 20. st. v provozu sodovkárna.

KNÍŽECÍ SCHWARZENBERSKÝ PIVOVAR.

/ z Kroniky obce Černá v Pošumaví /

V roce 1568 založil a postavil Krčín, nejzdatnější úředník Viléma z Rožmberka, pivovar (č.31) a mlýn (č.39). Hospody v Horní Plané, Hořicích a Frymburku byly odkázány na odběr piva v Černé.

V roce 1605 odebíralo z tohoto pivovaru pivo 48 hospod. Až do 70. let 19. století byla v provozu sladovna systému Poupě (systém výroby sladu zůstal v principu do té doby stejný). Podstatné změny postihly pouze zkvašování zeleného sladu. Potřebné obracení sladu bylo od elektrifikace pivovaru v roce 1909 prováděno automatickými obraceči, proto mělo pivo kouřovou příchut'.

Dne 16. prosince 1571 se zastřelil pivovarský písař, jehož jméno nebylo uvedeno. V roce 1591 je uváděn jako bývalý pivovarský písař, Bedva. V letech 1640 – 52 byl pivovarským písařem Tobias Koller.

M l ý n byl právě tak zřízen Krčínem v roce 1568. V letech 1595 je uváděn jako mlynář Girgl. Mlýn byl zřízen pro potřeby sladovny. V roce 1880 byl tento mlýn, včetně vodního práva, vyměněn za louku společného majetku a na této byl založen hořejší rybník pro těžbu ledu. Všichni poddaní museli v tomto mlýně nechat mlet svoje obilí, stejně tak odebírat svoje pivo z pivovaru – proti vysokým trestům.

C h m e l n i c e pro pivovar vznikly u Mokré a u Olšovského dvora; byly opuštěny koncem roku 1788.

P a l í r n a k o ř a l k y, knížecí, je uváděna v provozu v letech 1791 a 1841.

Z a l o ž e n í r y b n í k ů pro těžbu ledu:

Po roce 1568 vyměřil Krčín pod pivovarem také dva rybníky, které měly na velikosti překonat Olšovský rybník, ale tento plán upadl. Tehdy se právě vracel Olšovský rybník zlatokorunskému klášteru a chtěli za něho pořídit náhradu.

Před založením vlastních pivovarských rybníků byl led získáván z rybníku v Jestřábí a u Nového mlýna (u Jam), eventuelně z Olšovského rybníka.K dopravě ledu byly využívány selské povozy.Před rokem 1880 byl založen dolní rybník o rozloze asi 1 150 m2, okolo roku 1880 druhý, horní rybník o rozloze asi 1 650 m2, jehož pozemek byl získán výměnou sladovnického mlýna se 17 majiteli.Před válkou v letech 1914 – 18 se pokusila správa rybníkářství v Krumlově chovat v obou rybnících pstruhu, ale zůstalo pouze u pokusu, protože voda v rybnících byla příliš studená.

V přední části pivovaru, ve které jsou umístěny byty úředníků a kanceláře,měl být dříve umístěn lovecký zámek.Na východní straně v 1.patře byl otevřený balkon, z něhož panstvo střílelo zvěř, která jim byla naháněna honci.Les sahal tehdy od Pláničky až po č.26 („Klarahäusl“), jak pamětník Josef Gabriel vyprávěl z vlastní zkušenosti.Stejně tak si ještě pamatuje na otevřený balkon v pivovaře, který nechal zazdít pan ředitel Nikolaus Herrmann.V přilehlém bytě sládeckého mistra byl balkon přestavěn na chodbu vedoucí k pokojům (sděleno panem Josefem Gabrielem, dům č.17, 1892 – 1928, podle vyprávění jeho otce Franze Gabriela).

V letech 1879 – 1880 byly v pivovaře vybudovány nové horní sklepy.Na popud pana Franze Gabriela z č.17, byl vývoz zeminy použit k přeložení okresní silnice v Černé obci (sděleno p.Josefem Gabrielem, č.17 – 1892 – 1928).

V roce 1931 bylo k dispozici 6 sklepních prostor s prostorovým obsahem 5 000 m3, které byly každý rok naplněny ledem z obou pivovarských rybníků.Potřebné množství bylo 400 až 500 železničních vagonů.K těžbě ledu bylo přijímáno 40 dělníků; náklady na zásobení pivovaru ledem se pohybovaly od 10 000 do 20 000 Kč.

V ý r o b a p í v a - v ý s t a v:

Výlev: roky 1603,1650,1700: 30 sudů 1750: 30 sudů 1800: 33 ¼ sudu
1841, 1850 : 38 sudů 1873: 120 věder 1880 60 hl

„Výlev“ znamená množství, které může být vyrobeno z jedné várky.Označení „sud“ by mohlo odpovídat jednomu vědru (1 vědro = 56,689 litrů – p.p.), proto výlev v roce 1603 se rovnal asi 12 hektolitřům výlevu nebo várky.

V y r o b e n é p í v o.

V roce 1603: 2 160 sudů bílého piva, přičemž vyrobené patoky (ředina) byly použity pro čeled' v Olšovském dvoře a jinde.

V roce 1650: 768 sudé ječného (červeného) piva,696 sudů pšeničného (bílého) piva a 474 věder patoků.

V roce 1700: 1 512 sudů pšeničného piva - r.1750: 1 290 sudů pšeničného piva
V roce 1800: 2 660 sudů ječného piva - r.1850: 2 280 sudů svrchně kvasinkového piva

1862 / 1863: 17 000 věder ročně - 1871/72: 15 000 věder
V roce 1873: 17 700 věder - r.1880: 10 200 hektolitřů
V roce 1885: 14 000 hl - r.1890: 17 500 hl
V roce 1895: 14 800 hl - 1895/ 6: 18 240 hl
1897 / 1898: 18 840 hl - r. 1899: 19 500 hl
1899 / 1900: 19 980 hl - r.1910: 20 800 hl
V roce 1920: 13 844 hl - r-1930: 20 500 hektolitřů.

C e n y p í v a.

V roce 1603 stál jeden sud 3 – 4 kopy míšeňské.V r.1650: 7 zlatých rýnských; 1700:10 zlatých; 1800: 12 zlatých 40 krejcarů; 1850: 12 zlatých konvenční měny.

Patoky: 1603: za 1 vědro 2 groše 4 pfeniky; 1650: 3 krejcarý.

C e n y p í v a z a 1 h l z p í v o v a r u.

1900: 16 Korun sudové a 22 Korun lahvové pivo -

1910: 17,50 Korun sudové a 20 K lahvové

1920: 154 Korun sudové a 223 Korun lahvové pivo

1930: 184,90 Kč sudové a 256,50 Kč lahvové pivo.

Počet hospod odebírajících pivo.

1605: 48

1900: 175

1910: 190

1920: 150

1930: 150

Počet stálých zaměstnanců.

zaměstnanci	1900	1910	1920	1930
vedoucí úředníci	2	2	2	2
výpom. úředníci	2	3	3	3
zaměstnanci	3	4	3	4
dělníci	25	19	20	19
pomocní dělníci	9	9	5	5

Roční spotřeba v q.

ječmene	3 860	5 300	4 000	4 300
sladu	3 200	4 000	2 800	3 200
chmele	66	61	35	57

Nákupní cena za:

chmel	353 Korun	260 Korun	8 320 Kč	1 800 Kč
ječmen	19	17,2	120-180	140
slad	vlastní výroba			

Roční obrat pivovaru:

Za pivo 325 000 Korun 375 000 Korun 2 000 000 Kč 3 500 000 Kč

Odběr vody k výrobě piva.

V současné době se odebírá voda k výrobě piva z „Bílé studny“, která leží na Kostelní stezce směrem na Jámy. Studna dávala denně okolo 2 000 hl vody, která je vhodná k výrobě piva, mohla by být ale o několik stupňů měkčí. Pramen této studny vyvrhuje bílý písek, odtud jméno „Bílá studna“. Toto prameniště bylo zakoupeno od společného majetku obce Slavkovice. Studna byla původně vyložena uvnitř dřevěnými fošnami, za pana správce Wegscheidera byla vyzděna.

Provozní vylepšení.

V roce 1901 byl postaven nový parní kotel; v roce 1909 byla obnovena stáčírna. Elektrifikace závodu následovala v letech 1909/10; proud dodávala centrála tuhových dolů a byl veden kabelem, který byl položen v silnici a veden do pivovaru. Někdejší strojní zařízení bylo po provedené elektrifikaci opuštěno. Chladírny musely být v roce 1930 renovovány nákladem 38 000 Kč / staré pocházely z roku 1875/.

Ke zrychlení a zlevnění dopravy piva byl v roce 1931 zakoupen za 75 000 Kč nákladní automobil s nosností dvě tuny. Do této doby bylo pivo dopravováno vlastními potahy (5 dvouspřežných potahů), částečně také drahou; ojedinele, v nutných případech, bylo pivo dopravováno zemědělci z Černé; někteří hostinští si odváželi pivo sami. Nákupem nákladního automobilu se mohl stav potahů snížit v pivovare na tři.

Pokrok v pivovarském průmyslu přinesl sebou během let mnoho změn. Docela byl pivovar přestavěn v roce 1867; potom v roce 1856 byl zaveden stroj na drcení sladu; v letech 1859/60 byly postaveny nové pivní a ledové sklepy (sděleno správcem R.Kunschakem).

Stavební zařízení provozu.

V letech 1879/80 bylo započato se stavbou nových skladovacích a kvasných sklepů. Tím se uvolnily staré nevyhovující sklepy na frymburské silnici, do nichž byly v roce 1917 umístěny sklepy na ovocné šťávy.

V roce 1909 byl zakoupen pivovar v Hinterweissenbachu (Horní Rakousko) manžely Königsederovými a byl spravován pivovarem v Černé. Jedinečným sládkem byl Georg Königseder, přes válečné období vrchní sládek Paul Blaschke, od roku 1919 Franz Winzig, syn bývalého bednářského mistra v Černé Winziga.

Od 1. října 1915 byl zastaven provoz v městském pivovaru ve Frymburku a tento byl pronajat pivovarem v Černé, který tam udržoval pobočný sklad piva.

V roce 1931 byl tuhovými doly předán dům č.40 správě pivovaru, která zde zřídila byty pro své zaměstnance.

Výroba ovocných šťáv.

Ke zhodnocení, ve vlastních knížecích lesích se vyskytujících malin, byla v roce 1910 zřízena v pivovaru výroba šťáv. Původně měla být tato výroba postavena v Želnavě, kde byly již zahájeny přípravné práce. Po odřeknutí lesním ředitelstvím byla výroba přičleněna k pivovaru. Má se za to, že srdeční mrtvice, na níž zemřel sládecký mistr Senf, byla zapříčiněna těmito spory.

Výroba v roce 1910 byla asi 200 q; v r.1920 asi 600 q; v r.1930 asi 400 q.

Odbyt byl v roce 1910 asi 75 q; v r. 1920 asi 1 200 q a v r.1930 asi 500 q malinového výtazku. Mimo to se prodávala oslazená malinová šťáva od 40 litrů výše.

V době nouze světové války v letech 1914/18 byla za vedoucího výroby ovocných šťáv Gebauera vyráběna také borůvková šťáva a různé ovocné šťávy, které nacházely odbyt.

Těžba palivové rašeliny.

Na vlastním rašeliništi pivovaru v Dolní a Horní Borkové (asi 20 ha) a na Bedřichově luhu (asi 35 ha) bylo průměrně ročně těženo 10 000 m³ palivové rašeliny. Roční potřeba pivovaru byla 8 000 až 12 000 m³. Náklady na výrobu jednoho prostorového metru/ prm/ palivové rašeliny činily 20 Korun, k tomu 7 Korun na dovoz a 0,7 Koruny pro vozače a rovnače. Dovoz byl prováděn sedláky z Černé a okolí.

Mimo palivovou rašelinu potřeboval závod ještě asi 10 vagonů uhlí a 50 prm palivového dříví.

Získávání pozemků.

Pozemek pro dolní rybník a dolní sklepy byl vyměněn s domem č.20 („ Mugrauer“) před rokem 1880 za kus lesa v Gaisberku u Pestřice (tento díl lesa byl v roce 1913 prodán zpět knížeti Schwarzenberkovi). Pozemek pro horní rybník pochází od společného majetku, který byl v roce 1880 vyměněn za sladovnický mlýn (dům č.39).

Další pozemek pro rozšíření pivovarské výroby byl získán od hospodářství č.1; 4; 6; 10; 18; a 22.

Johann Watzl (dům č.18 – „Fink“) prodal pivovaru v roce 1913 své pole, které leží v jižním sousedství pivovaru, za 4 000 Korun; výměra 1 jitra 505 čtverečních sáhů.

V roce 1926 byly československým pozemkovým úřadem v y v l a s t n ě n y tři knížecí poplužní dvory: Jestřábí, Olšovský dvůr a Valtrov, které byly pod stejnou správou jako pivovar a předány českým majitelům za nepatrnou přidělovací cenu. Pivovaru bylo předáno do vlastnictví ode dvora Jestřábí na obecních hranicích po 1 ha louky a pole.

Pro udržení vlastních potahů (5 párů koní) byly pivovaru přiděleny v roce 1929 od tuhových dolů v Černé 1,5 ha velké „ Nové louky“ (ležící na Olšovském potoce).

Pozemky na rašeliništi obnáší v Horní a Dolní Borkové asi 20 ha a na Bedřichově luhu asi 35 ha.

V roce 1931 byla společně podílíky z Černé, Slavkovic a Pláničky zakoupena spojovací cesta „ veřejný majetek – Bílá studna“ za účelem odvozu dřeva v zimě a čistících prací na studni od manželů Breitschopfových z Pláničky za 1 700 Kč.

Z a m ě s t n a n c i z á v o d u v l e t e c h 1 9 3 1 / 3 2.

1 správce (Rudolf Kunschak), 1 sládecký mistr (Wenzel Šauer), 1 správce pokladny (Adolf Blaschek), 1 účetní (Anton Měřička), 1 bednářský mistr (Ludwig Winzig), 1 mladší sládek (Josef Jáchym), 1 sklep mistr (Martin Hafner), 1 vrchní sladovník (Stanislav Šebesta), 1 elektrikář (Hans Winzig), 1 řidič (Karl Schanda), 1 mistr kvašení (Franz Robitschko), 3 pivovarští tovaryši, 3 učni, 1 zedník, 1 tesař, 1 zámečník (topič), 4 kočí a 10 pomocníků – celkem 34 osob.

V e d o u c í ú ř e d n í c i.

Až do roku 1893 podléhal pivovar administrativnímu vedení ředitelství dolů, do roku 1928 ředitelství panství v Krumlově a dozor měl současně zemědělský správce poplužních dvorů Jestřábí, Olšovský dvůr a Valtrov.

Od 1.ledna 1928 se stala správa pivovaru samostatnou služebnou a jako taková byla podřízena přímo ústřednímu ředitelství na Hluboké.

S p r á v a S l á d e c k ý m i s t r.

Zach
Hauber
Swoboda
Kuba
Knöchl
Bělohábek
Josef Hrach 1902 - říjen 1909
Heinrich Skřídlo říjen 1909 - 1912
Franz Senft 1912 - 1913
Karl Špatný 1913 - 1926
Ing.Wenzel Šauer 1926 - 1933

O s t a t n í.

Vznikem Československé republiky (1918) a odloučení od dřívějšího Rakouska utrpěl pivovar těžké ztráty na svém odbytu / odpadlo dodávání piva do příhraničních obcí Horního Rakouska /.

Výpadek za rok ve výši 4 000 hl není vysokým odhadem.

V letech 1930 / 31 bylo dodáno pivovaru ve Vyšším Brodě na 2 000 hl piva, protože klášterní pivovar renovoval stáčírnu.

(Sestaveno podle údajů pana správce Rudolfa Kunschaka a pamětníka Josefa Gabriela z domu č.17).

N ě k o l i k h i s t o r i c k ý c h z á z n a m ů o p i v o v a r n i c t v í.

/ z díla „Pivovarské závody a pivovary v jižních Čechách“ od Dr.Valentina Schmidta z Vyššího Brodu).

„ Várečné a sladovnické právo bývalo dříve všeobecné a bylo teprve později započítáváno k „městské obživě“.

Toto všeobecné várečné a sladovnické právo bylo ale brzo citelně omezeno tak zvaným „mílovým právem“, privilegiem, které bylo propůjčováno králi jejich městům, pozemkovými pány jim poddaným městům a městysům, a to určovalo, že určitá zaměstnání a řemesla uvnitř okruhu jedné míle kolem města jsou vyhrazena měšťanům tohoto místa k „městské obživě“.Mezi jiným nesměla být trpěna v okruhu jedné (nebo také půl míle)žádná hospoda, nesmělo být vařeno žádné pivo a umístěna žádná sladovna.

Názor, že vaření piva je privilegium a žádné právo, získávalo stále více na platnosti ve 14 století – byl to ovšem názor nesmyslný, který vznikl hojně vyvolávaným stávajícím mílovým právem a šlechtou využívaný pouze k jejímu prospěchu.

Velký rožmberský ekonom Krčín viděl zvláště v monopolizaci várečného a sladovnického práva nejlepší zdroj příjmů pro knížecí pokladnu.

Tak byl mezi jinými, zřízen knížecí pivovar v roce 1568 v Černé. Okolo ležící obce byly odkázány na odběr piva odtud, tak Hořice, Horní Planá atd. Poslední mohla vyjímečně v zimě roku 1569 vařit pivo, když cesty do Černé byly zaváty sněhem.

Založením pivovaru v Černé byly právě v roce 1568 poškozeny pivovary náležející klášteru Vyšší Brod ve skelné huti (Skláře) a v Hořicích, ano poslední byl zrušen, o to víc než se Rožmberkům jako ochranným správcům a zakladatelům nemohlo zabránit, založit hospody také na klášterních pozemcích.

V roce 1590 požadoval Vilém z Rožmberka od vyšebrodského kláštera přenechání práva vaření piva na doživotí a opat Anton Flaming musel dát souhlas také k opuštění klášterního pivovaru ve skelné huti (Skláře). Celé hořické okolí bylo odkázáno na odběr knížecího piva z Černé.

V roce 1651 nechal tehdejší opat vyšebrodského kláštera Georg Wendschuh v nově postavené skelné huti opět vařit pivo a zde vyrobené klášterní pivo bylo ke škodě pivovaru v Černé čepováno v okolí Hořic. Kníže Eggenberk si na toto stěžoval u císaře. Tento dne 3. listopadu 1674 rozhodl, aby kníže ponechal klášteru staré právo čepování piva. Tu sáhl kníže ke svépomoci. Dne 6. prosince 1674 asi o půlnoci vnikli knížecí trubač spolu s vrchním lovčím a ještě s jinými sloužícími, každý s párem pistolí v rukou a s nimi dobře 100 mužů do skelné hutě, vtrhli do sklepa a nechali vytéct pivo. Na rozbřesku dne přišel zase pivovarský písař z Černé s asi 30 sedláky a obsadili blízký mlýn. Tento, následující léta trvající spor, byl konečně 20. září 1714 ukončen mezi panstvím Krumlov a klášterem Vyšší Brod s tím, že v městysi Hořice, v rychtě Plánička má být čepováno pivo z Černé, které nebude nadále vařeno ve skelné huti; smlouva byla dne 16. září 1715 potvrzena císařem Karlem.

Nad pivovary na rožmberských statcích měl vrchní dozor regent nebo zámecký hejtman, zatímco každý pivovar měl svého pivovarského písaře, který se staral o finanční vedení pivovaru.

Vilém z Rožmberka odejmul v roce 1577 frymburským právo vařit pivo a šesti frymburským hospodám přikázal odebírat pivo z Černé. Petr Vok z Rožmberka dal frymburským v pátek po Obrácení Pavla v roce 1596 zpět pivovárečné právo pro vlastní spotřebu za poplatek 6 grošů míšeňských z každého vědra piva.

Když byl zřízen pivovar v Černé, byli také hoříčtí (poddaní kláštera ve Vyšším Brodě) nuceni zanechat vaření piva a krýt potřebu svého piva z Černé. Ale nedbali toho, vařili pivo dál nebo si opatřovali pivo jinde; proto dostal rychtář dne 25. února 1569 znovu rozkaz, že uvnitř i vně městysi má být čepováno pouze pivo z Černé. V roce 1577 se zdá, že bylo hořickým pivovárečné právo vráceno. V roce 1590 opět toto právo stáhl zpět Vilém z Rožmberka, přestože se proti tomu opat Flaming bránil. Hoříčtí byli znovu upozorněni na to, že své pivo mají odebírat z Černé; přitom ale také zůstalo, když v roce 1600 přešlo krumlovské panství na císaře. Dne 9. prosince 1621 pověřil kníže Karl z Lichtensteinu, jako odpověď na žádost opata kláštera Vyšší Brod o potvrzení pivovárečného práva pro Hořice, hořické přídržeti k odběru piva z Černé; stejného obsahu byly dopisy krumlovského hradního hejtmana Turnovského ze dne 9. února a Karla z Lichtensteinu ze dne 24. května 1622. Hoříčtí odebírali ale raději pivo z větší dálky (Frymburk), než z Černé, což dalo podnět k mnoha žalobám.

Ke třem knížecím pivovarům: v Krumlově, Černé a Plavnici, patřilo v roce 1600 právě 103 poddanských hospod (k samotnému Krumlovu 43), které se cítily spíše ukřivděné.

V době, kdy byl zřízen pivovar v Černé, bylo zastaveno vaření piva také v Horní Plané. Protože ale v zimě roku 1569 došlo k silnému sněžení a poddaní nemohli po nějakou dobu odebírat pivo z Černé, nařídil dne 25. února 1569 Vilém z Rožmberka, aby rychtář nařídil rožmberskému sládkovi, aby opatřil pro vaření piva v Horní Plané jednu pánev; mělo se tedy vnitřně opět vařit pivo ve prospěch panství.

Dne 7. září 1642 si stěžoval farář z Hořic opatovi ve Vyšším Brodě, že mu byly neprávem rozbity dva sudy piva pivovarským písařem z Černé.

V roce 1568 byl pivovar v Černé založen a postaven Krčínem, právě tak mlýn. V roce 1571 v neděli po Lucii se zastřelil pivovarský písař, právě když se vařilo pivo; v roce 1591 je jmenován Bedva jako pivovarský písař. V roce 1569 byly hospody okolo Horní Plané a Hořic odkázány na odběr piva ze zdejšího pivovaru; v roce 1598 také ty z okolí Frymburka; v roce 1605 odebíralo z pivovaru v Černé své pivo 48 hospod.

V letech 1640 až 1652 byl v Černé pivovarským písařem Tobias Koller, který byl horlivým zastáncem „práva výhradního prodeje“.

Několik snímků pivovaru / v roce 2005 došlo k požáru této cenné památky /

